

УДК 657:005.336.4:303.042(045)

Дядюн Олена

студентка

Проскуріна Неля

д.е.н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя

СТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ ЦІЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Анотація

У статті розглянуто основні підходи до структуризації інтелектуального капіталу, розкрито внутрішній склад базових структурних елементів. Запропоновано власний варіант внутрішнього устрою інтелектуального капіталу та згруповано його елементи за ознакою можливості відображення інтелектуального капіталу в бухгалтерському обліку.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, структурний капітал, організаційний капітал, споживчий капітал, клієнтський капітал.

Сучасні підходи до організації господарської діяльності змушують підприємства шукати шляхи ефективного управління інтелектуальними продуктами, знаннями, інформацією, тобто всім тим, що входить до складу їхнього інтелектуального капіталу. В цьому контексті важливим є дослідження внутрішнього устрою цього виду капіталу, тобто вивчення його структури.

Вперше розгорнуту структуру інтелектуального капіталу розробив наприкінці 80-х років К. Свейбі. Дослідник ототожнював інтелектуальний капітал з нематеріальними активами підприємства і виділив такі складові елементи: індивідуальна компетентність, внутрішня компетентність, зовнішня компетентність [1, с. 273].

В подальшому дослідниками інтелектуального капіталу були запропоновані інші підходи до його структуризації. Базовими та найбільш поширеними, на наш погляд, є підходи Л. Едвінсона та М. Мелоуна, Т. А. Стюарта, Е. Брукінга (табл. 1).

Варто зазначити, що структурні елементи, запропоновані Т. Стюартом і К. Свейбі пов'язані між собою за змістом, хоч і мають різні назви.

Серед інших дослідників є науковці, які виступають прихильниками даних підходів, а також вчені, які пропонують власні, відмінні способи групування структурних елементів інтелектуального капіталу. Щодо перших, так наприклад, І. А. Дерун підкреслює, що найбільш детальним і логічно продуманим є підхід, запропонований Л. Едвінсоном та М. Мелоуном [5, с. 108]. В. М. Порожня аналогічно до підходу Т. Стюарта виділяє людський, структурний та споживчий капітали [6, с. 89]. Г. О. Козинець, також погоджується з підходом Т. Стюарта, проте дещо деталізує його: в складі людського капіталу виділяє 2 групи структурних елементів, такі як професійні якості та особисті характеристики працівників, а у складі організаційного капіталу – інфокомунікаційну та управлінську складові, а також інтелектуальну власність [1, с. 276]. Р. Романів у

складі інтелектуального капіталу виділяє 4 основні елементи, запропоновані Е. Брукінг [7, с. 391].

Таблиця 1

Базові структурні елементи інтелектуального капіталу*

Л. Едвінсон, М. Мелоун	Т. А. Стюарт	Е. Брукінг
<p>1. <i>Людський капітал</i> (знання, практичні навички, інтелектуальні та творчі здібності, моральні цінності працівників)</p> <p>2. <i>Структурний капітал</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> • організаційний капітал (інноваційний та технологічний: системи управління, технічне та програмне забезпечення, організаційна структура, ноу-хау, документи, що закріплюють права інтелектуальної власності тощо); • клієнтський капітал (відносини з контрагентами, бренди, торговельні марки, імідж організації) 	<p>1. <i>Людський капітал</i> (сукупність знань, особистих якостей та здібностей працівників)</p> <p>2. <i>Структурний капітал</i> (програмні засоби, бази даних, організаційна структура)</p> <p>3. <i>Споживчий капітал</i> (зв'язки з клієнтами, інформація про клієнтів тощо)</p>	<p>1. <i>Людські активи</i> (знання, досвід, навички працівників)</p> <p>2. <i>Інфраструктурні активи</i> (корпоративна культура, бази даних підприємства, організаційна структура, методи роботи)</p> <p>3. <i>Інтелектуальна власність</i> (торгівельні марки і знаки, авторські права)</p> <p>4. <i>Ринкові активи</i> (портфель замовлень, ділова репутація, прихильність покупців)</p>

**систематизовано за джерелами [2, с. 120; 3, с. 23-24; 4, с. 31]*

Можна виділити і безліч альтернативних підходів до структуризації інтелектуального капіталу, запропонованих науковцями (табл. 2).

Таблиця 2

Альтернативні підходи до визначення структури інтелектуального капіталу*

Автор	Складові елементи інтелектуального капіталу
Армстронг М.	людський капітал; організаційний капітал; соціальний капітал.
Багов В. П., Селезньов Є. М., Ступаков В. С.	кадровий капітал (людські активи, структурні активи); інтелектуальна власність як нематеріальні активи; маркетингові активи.
Кендрік Дж.	людський капітал; не втілений в людині капітал.
Кендюхов О. В.	персоніфікований капітал; техніко-технологічний капітал; інфраструктурний капітал; клієнтський капітал; марочний капітал.
Колот А.	людський капітал; капітал установи; капітал взаємодії з інститутами ринку.
Маркова Н. С.	технологічний капітал (інтелектуальна власність та технології); персональний капітал; соціальний капітал; клієнтський капітал.

**узагальнено за джерелами [8, с. 37; 9, с.11; 10, с. 115; 11, с. 9; 12, с. 5; 13, с. 8]*

В одних випадках перелік структурних елементів є звуженим, в інших, навпаки, подається в більш деталізованому варіанті. Варто зазначити, що всі підходи втілюють в собі одні і ті ж інтелектуальні ресурси, проте в кожному випадку вони по-різному згруповані та використані різні дефініції для їх відображення. Таким чином, за результатами дослідження пропонуємо власну деталізовану структуру інтелектуального капіталу (табл. 3).

Таблиця 3

Структура інтелектуального капіталу

Людський	Внутрішньорганізаційний	Ринковий
<p>1. <i>Індивідуальна складова:</i> освіта, знання, навички, професіоналізм, досвід конкретного працівника.</p> <p>2. <i>Загальна складова:</i> інформаційно-комунікаційні зв'язки між співробітниками, соціально-психологічний клімат в колективі тощо.</p>	<p>1. <i>Інтелектуальна власність:</i> об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права, ноу-хау, ліцензії, винаходи.</p> <p>2. <i>Інформаційно-управлінська складова:</i> бази даних, технічні комунікаційні засоби, методи управління, організаційна структура, етичні принципи бізнесу.</p>	<p>1. <i>Клієнтський капітал:</i> ділові зв'язки з клієнтами, постачальниками, інформаційна база про клієнтів та постачальників, канали розподілу.</p> <p>2. <i>Іміджевий капітал:</i> торгівельна марка, імідж та ділова репутація тощо.</p>

Крім цього, вважаємо за доцільне структурувати інтелектуальний капітал за ознакою можливості його відображення в бухгалтерському обліку. В цьому випадку структура інтелектуального капіталу матиме такий вигляд:

1. Стандартно-обліковий інтелектуальний капітал – складова інтелектуального капіталу (об'єкти інтелектуальної власності, представлені нематеріальними активами), яка відповідає умовам визнання активу і відображається у бухгалтерському обліку традиційними способами: з використанням рахунку 12 "Нематеріальні активи" та розкриттям інформації у I розділі Активу балансу.

2. Нестандартно-обліковий інтелектуальний капітал – складова інтелектуального капіталу (людський капітал, ринковий капітал, у т. ч. клієнтський), яка не є власністю підприємства у класичному розумінні, проте здатна приносити суттєві додаткові вигоди. Потребує особливих підходів до оцінки та відображення у бухгалтерському обліку.

Таким чином, вивчення внутрішнього устрою інтелектуального капіталу є необхідною умовою побудови системи ефективного управління ним, а також достовірної організації обліку зазначеної економічної категорії. В свою чергу, відображення окремих структурних елементів інтелектуального капіталу у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності є критерієм для оцінки ефективності діяльності підприємства та втіленням значної частини його ринкової вартості.

Список використаних джерел:

1. Козинець, Г. О. Структура інтелектуального капіталу [Текст] / Г. О. Козинець // Наукові праці Кіровоградського національного технічного

університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 272-278.

2. Стюарт, Т. А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации / Т. А. Стюарт. – М. : Поколение, 2007. – 368 с.

3. Чуприна, О. О. Методологічні підходи до оцінювання інтелектуального капіталу [Текст] / О. О. Чуприна, К. С. Чуприна // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – №3 (14). – С.23-33.

4. Брукинг, Э. Интеллектуальный капитал [Текст] / Энни Брукинг. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

5. Дерун І. А. Проблеми оцінювання інтелектуального капіталу та його відображення у фінансовій звітності [Текст] / І. А. Дерун // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №6 (144). – С. 103-113.

6. Порохня, В. М. Интеллектуальный капитал экономического зростания: навч. посібн. / В. М. Порохня. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 568 с.

7. Романів, Р. Оцінка інтелектуального капіталу та її застосування в управлінських концепціях епохи глобалізації економіки [Текст] / Р. Романів // Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 2 (18). – С. 390-392.

8. Армстронг, М. Практика управления человеческими ресурсами / Армстронг М. – СПб.: Питер, 2007. – 832 с.

9. Багов, В. П. Управление интеллектуальным капиталом [Текст] / В. П. Багов, Е. Н. Селезнев, В. С. Ступаков. – М. : Камерон, 2006. – 248 с.

10. Кендрик, Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж. Кендрик. – М. : Прогресс, 1978. – 275 с.

11. Кендюхов, О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства : Автореф. дис...д-ра екон. наук: 08.00.04 [Текст] / О. В. Кендюхов; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 31 с.

12. Колот, А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань [Текст] / А. М. Колот // Економічна теорія. – 2007. – №2. – С. 3-13.

13. Маркова, Н. С. Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу [Текст] : автореф. дис....канд. екон. наук: 08.09.01 / Н. С. Маркова; Харк. Нац. екон. ун-т. – Х., 2005. – 19 с.

